

Nr 46

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av motion angående vilande grundlagsförslag om riksdagens krigsdelegation.

Ärendet

I detta utlåtande behandlas motionen I: 254 av herr Wallmark (m) i vilken hemställs:

»1) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa, att förevarande motion överlämnas till grundlagberedningen för beaktande vid dennas fortsatta arbete samt att Kungl. Maj:t för 1969 eller 1970 års riksdag framlägger det förslag till grundlagsändringar som därav kan föräntledas; ävensom

2) att riksdagen — under förutsättning att proposition i ämnet ej hin-
ner framläggas för 1969 års riksdag — i avvaktan härpå för sin del ville
besluta att till 1970 års riksdag uppskjuta behandlingen av de av konstitu-
tionsutskottet med stöd av dess initiativrätt i betänkandet nr 20: 1968 fram-
lagda och av riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling
antagna förslagen till ändrad lydelse av 50 § andra stycket regeringsformen
samt 73 § andra och tredje styckena riksdagsordningen».

Gällande regler samt antagna och vilande ändringsförslag

Krigsdelegationen inrättades genom grundlagsändringar som antogs slut-
ligt 1965. Därvid stadgades bl. a. i 50 § andra stycket regeringsformen, att
delegationen skulle träda i riksdagens ställe om riket kommer i krig och
krigsförhållandena påkallar det, i 73 § andra stycket riksdagsordningen,
att personliga suppleanter skulle utses för ledamöterna, och i 73 § tredje
stycket riksdagsordningen, att ledamöterna och suppleanterna skulle be-
hålla sina uppdrag i händelse av nyvalsförordnande. Övriga bestämmelser
saknar betydelse i detta ärende.

I propositionen 1968: 27 med förslag till partiell författningsreform före-
slogs, såvitt här är av betydelse, att den nämnda bestämmelsen i 73 § tredje
stycket riksdagsordningen skulle utgå.

I konstitutionsutskottets betänkande 1968: 20 i anledning av proportio-

nen tillstyrktes nämnda förslag samt framlades vissa förslag rörande krigsdelegationen med begagnande av utskottets initiativrätt. De sistnämnda avsåg *dels* att delegationen skulle kunna träda i riksdagens ställe redan vid omedelbar krigsfara, om statsministern och två tredjedelar av talmanskonferensens ledamöter var ense därom, *dels* att de personliga suppleanterna skulle avskaffas och att delegationen i stället skulle få rätt att själv utse vem som helst av riksdagens ledamöter att ingå i delegationen, om ledamot avlider eller får varaktigt förfall. Ändringarna ansågs böra träda i kraft redan före 1971, då den partiella författningsreformen i övrigt träder i kraft. Utskottet framlade därför två förslag i ämnet. Det ena infogades i det stora författningskomplexet för att med detta träda i kraft 1971. Det andra framlades fristående för att kunna efter slutligt beslut träda i kraft omedelbart, redan före 1971.

Det första av dessa båda förslag berörde *dels 50 § andra stycket regeringsformen, dels 73 § andra stycket riksdagsordningen*. Det har som en följd av att den partiella författningsreformen antagits i dess helhet *blivit slutligt antaget och träder alltså i kraft 1971*.

Det andra av de båda förslagen berörde samma båda paragrafer och *därutöver 73 § tredje stycket riksdagsordningen*. Detta förslag antogs av riksdagen 1968 och *framläggs för slutligt beslut genom memorial av denna dag*.

Utskottet hänvisar till sistnämnda memorial beträffande grundlagstexternas närmare lydelse.

Motionen

Vid debatten om den partiella författningsreformens slutliga antagande av riksdagen framkom olika meningar, om motionen borde uppfattas som avseende både de förslag, som utskottet framlade 1968 med begagnande av sin initiativrätt, eller endast det andra. Med anledning härav bör påpekas att motionen enligt sin hemställan *endast avser det andra av ifrågavarande förslag*. Detta framgår redan av att hemställan uttryckligen hänför sig till 73 § *tredje* stycket riksdagsordningen, som berördes endast av det andra men inte av det första förslaget. Inte heller innehåller motionen något yrkande om uppskov med hela den partiella författningsreformen, vilket skulle ha varit nödvändigt om det första förslaget skulle kunna uppskjutas. Enligt 64 § riksdagsordningen måste nämligen vilande grundlagsändringsförslag »oförändrat» antas eller förkastas. Att ta bort ett par paragrafer innebär självfallet en ändring. Det kan nämnas att då tvekan uppkom 1964 om ett annat utskottsinitiativ, avseende löne delegationen, vilket infogats i ett större sammanhang, kamrarna på särskilt yrkande beslöt att bryta ut den aktuella punkten ur sitt sammanhang och anta den separat. Det sålunda utbrutna förslaget förkastades sedan 1965. Motsvarande förfarande till-

lämpades inte 1968 i fråga om utskottets initiativ i fråga om krigsdelegationen.

Motionären anför följande synpunkter på utskottets förslag i fråga om 50 § regeringsformen och 73 § riksdagsordningen:

Enligt grundlagsförslagen skall krigsdelegationen kunna träda i riksdagens ställe redan vid »omedelbar krigsfara» förutsatt att statsministern och minst två tredjedelar av talmanskonferensens ledamöter är ense härom. Det är givetvis riktigt att stränga krav uppställs för att delegationen skall kunna överta riksdagens befogenheter utan att krig föreligger. Men det är därmed ej sagt, att det i förevarande fall är lämpligt med en kvorumregel som säger att minst två tredjedelar av konferensens totala antal ledamöter skall vara närvarande vid beslutet. Det hade ur krigsberedskapssynpunkt säkerligen varit bättre om man hade nöjt sig med ett något lägre antal närvarande medlemmar av konferensen men i stället skärpt kravet på kvalificerad majoritet bland dessa för besluts fattande.

Enligt samma grundlagsförslag skall vidare suppleantinstitutionen inom krigsdelegationen helt avskaffas; i stället får delegationen befogenhet att i händelse av behov komplettera sig själv. Men om delegationen i ett extremt krigsläge i ett enda sammanhang skulle slås ut eller tillfångatas, upphör regeln att fungera. Och då finns inga suppleanter att tillgå som kan träda till och utöva krigsdelegationens funktioner. Men den situationen skulle med till visshet gränsande sannolikhet ej behöva uppstå, om suppleantinstitutionen åtminstone subsidiärt bibehölls.

Vidare anför motionären följande synpunkter på grundlagsregleringen, som önskas beaktade av grundlagberedningen:

Grundlagsföreskrifterna om krigsdelegationen kompletteras av bestämmelser i riksdagsstadgan om att delegationen redan under normala, fredliga förhållanden skall utse ett presidium på två eller flera personer med uppgift att förbereda delegationens verksamhet för det fall att denna skulle komma att överta riksdagens befogenheter.

Detta krigsdelegationens presidium har alltsedan sin tillkomst bestått av fem ledamöter som samtidigt varit medlemmar av talmanskonferensen, däribland de båda talmännen samt en vice talman. Denna ordning är säkerligen också ändamålsenlig. Det torde ur beredskapssynpunkt vara av den betydelse, att det i anslutning härtill föreskrives i grundlag vid övergång till enkammarriksdag, att dennas presidium skall ingå i krigsdelegationen — utan att dennas ledamotsantal därför ökas — och samtidigt skall utgöra delegationens presidium eller i varje fall skall ingå i detta med den komplettering delegationen kan finna påkallad.

Härvid förutsättes självfallet att de arbetsuppgifter som för närvarande ankommer på krigsdelegationens presidium skall förbli där. Reglerna härom är också ur beredskapssynpunkt av den betydelse att de bör ha sin plats i grundlag. Härtill kommer att regeringens medlemmar ej genom föreskrifter i riksdagsstadgan kan åläggas att i förekommande fall samråda med presidiet.

Grundlagberedningen

Grundlagberedningen har under det gångna året ägnat betydande uppmärksamhet åt frågor rörande krigsdelegationen och den konstitutionella beredskapen i övrigt. I arbetet har expertis från UD och försvarsdepartementet dellagit, och samråd har skett med krigsdelegationens presidium. Beredningen har enats om att i samband med förslag angående ändrad utskottsorganisation framlägga förslag till en ändring i reglerna om krigsdelegationen, som emellertid saknar samband med de frågor som är aktuella i detta ärende. Lämpligheten av att anta det nu vilande grundlagsändringsförslaget har inte ifrågasatts under beredningens arbete.

Utskottet

Det sedan 1968 vilande förslag till ändringar i grundlagarnas föreskrifter om krigsdelegationen, till vilket förevarande motion anknyter, framlades av utskottet efter ingående beredning och i samförstånd med expertis inom justitie- och försvarsdepartementen. Det antogs av riksdagen utan att någon erinran framställdes. Motsvarande ändringar har sedan slutligt beslutits med ikraftträdande 1971, i samband med den partiella författningsreformen. Frågan gäller alltså nu endast, om ändringarna skall, till stärkande av den konstitutionella beredskapen, antas för ikraftträdande redan före 1971.

Frågor om krigsdelegationen och den konstitutionella beredskapen i övrigt har som nämnts varit föremål för betydande uppmärksamhet inom grundlagberedningen under det gångna året. Expertis från utrikes-, justitie- och försvarsdepartementen har deltagit i detta arbete, och samråd har skett med krigsdelegationens presidium. Med hänsyn härtill kan utskottet inte finna påkallat, att riksdagen i anledning av förevarande motion gör någon framställning i ämnet hos regeringen. Under överläggningarna inom grundlagberedningen har inte från något håll ifrågasatts annat än att riksdagen bör anta det vilande förslaget slutligt. Något uppskov med behandlingen av detta kan utskottet därför inte finna motiverat.

Utskottet hemställer,

att riksdagen avslår motionen I: 254.

Stockholm den 3 december 1969

På konstitutionsutskottets vägnar:

GEORG PETTERSSON

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Georg Pettersson (s), Erik Olsson (s), fru Segerstedt Wiberg (fp), herrar Sveningsson (m), Sörilin (s), Svenungsson (m), Nyquist (s), Norberg (s) och Richardson (fp);

från a n d r a kammaren: herrar Larsson i Luttra (cp), Adamsson (s), Nilsson i Östersund (s), Henningsson (s), Wennerfors (m), fru Thunvall (s), herrar Johansson i Trollhättan (s), Boo (cp), Nelander (fp) och Jons-son i Mora (fp).